

15. Raffiapalm in akker met maniok en banaan

- Heb je dan niets aan al die technieken?
- En zou echte authenticiteit dan op geen enkele manier aan te tonen zijn aan een voorwerp?

Twee vragen en twee antwoorden : daarover meer de volgende keer in aflevering 5b, tevens de laatste van 'Fetisjen en krachtstoffen'.

16. Yaka en Suku initiatie-maskers met raffia

7. Monrovia vanuit de lucht. Op de landtong de slums - foto Stephane Keil Rios

Miniatuurmaskers uit Liberia

door Siegfried Wolfram

In het vorige nummer [1] heb je kennis kunnen maken met de Bassa, een van de minder bekende volkeren van Liberia, waar Siegfried Wolfram zich nog erg mee verbonden voelt. Nu richt hij zijn aandacht op de cultuur van miniatuurmaskers in dit deel van West Afrika.

In Liberia speelt het geloof in alom aanwezige geesten en demonen een belangrijke rol. *Om grip te krijgen op de onvoorspelbaarheid van het dagelijks leven*, worden deze geesten betrokken bij allerlei rituele handelingen, zoals dat op veel plaatsen in Afrika nog steeds het geval is. Het is de 'ZO', die als medicijnman/vrouw en waarzegger fungeert. Door hem/haar wordt op veel maskers en beelden geofferd om ze extra magische kracht te geven. Ook zijn 'ZO'-mannen en -vrouwen langdurig opgeleid in de waarden en gewoonten van hun clan, zoals die vanuit de mythologie als geheime kennis aan de voorouders is doorgegeven. En het is hun opdracht om dit weer aan de jongeren door te geven.

Zo fungeren de 'ZO' niet alleen als religieuze bemiddelaars, maar ook als opvoeders van kinderen en jongeren. Daarnaast is het hun taak om bij een (ernstige) verstoring van het maatschappelijke evenwicht of van de gezondheid te proberen de gewenste orde terug te brengen. Daartoe moeten soms rituele maskerdansen worden uitgevoerd op een geheime plek in de 'bush'. Daar vereenzelfigen maskerdansers zich in vol ornaat, samen met muzikanten, met de mythologie van hun volk. Vaak is de 'ZO' ook de voorman/vrouw in een van de talrijke geheime genootschappen, zoals het bekende *Poro-genootschap* voor mannen, dat in Liberia wijdverbreid is.

Vrouwengenootschap

Ook voor vrouwen is er zo'n genootschap: Dit *Sandegenootschap* vervult een belangrijke functie bij de opvoeding van meisjes en is verantwoordelijk voor hun integratie in de stamtraditie. Gezang en dans zijn belangrijke bestanddelen van deze opvoeding, naast ambachtelijk handwerk zoals het vlechten van matten en korven, het vervaardigen van vallen voor de jacht en het pottenbakken. Een wezenlijke functie van de vrouwelijke 'ZO' van het Sande-genootschap is ook het bemiddelen in sociale verhoudingen binnen de groep.

Miniatuurmaskers

Voor jongens en meisjes, die door waarzeggers waren uitgekozen om als 'ZO' opgeleid te worden, werden speciaal miniatuurmaskers gemaakt [2]. Miniatuurmaskers zijn bekend bij veel volkeren in Liberia, Guinee en Ivoorkust. In Liberia zijn dat de Loma, de Gola, de Bassa, de Krahn, de Dan, de Mano en de Grebo. Verwarrend is, dat in lokale dialecten één volk zich in verschillende regio's weer anders kan noemen. Zo heet het Loma-volk in Guinee 'Toma', en het Krahn-volk in Ivoorkust 'We'. En het volk, dat wij Dan noemen, noemt zich aan de Liberiaanse kant van de Cavalla grensrivier Gio, maar aan de Ivoiriaanse kant Yakuba.

Miniatuurmaskers werden gebruikt voor verschillende doelen, dus niet alleen voor de 'ZO'. Ze zijn klein, vaak zo klein dat ze in de palm van je hand passen. Bij de Dan had elke man met een belangrijke functie in de clan, zo'n maskertje. Bij elke volle maan diende aan dit maskertje een kip geofferd te worden [3]. Zo'n maskertje kon ook beschermen tegen ziekte en hekserij, of tijdens een reis zijn bezitter begeleiden en hem voor onheil behoeden. Daartoe werd vóór de reis het maskertje extra 'opgeladen' door er palmolie of uitgekauwde kolanoet op te offeren tijdens een kleine ceremonie. Ook waarzeggers en medicijnmannen gebruikten miniatuurmaskers. Als mensen bij hen kwamen om hulp wegens grote zorgen of ziekte, waren zij het, die de maskersnijders opdracht gaven om deze kleine maskers te vervaardigen voor hen.

afb 1 tm 6. Bassa, hoogtes variërend 7 tot 7,5 cm

Volgens Hans Himmelheber en Eberhard Fischer [4], die vele jaren in Liberia de dorpen van de Dan en de Krahn bezochten, had het miniatuurmasker ook bij de besnijdenis van jongens een duidelijke functie. De 'ZO' streek dan tevoren met zijn mes over het maskertje, om ervoor te zorgen dat de besnijdenis goed zou verlopen, want complicaties zoals infecties lagen altijd op de loer, met soms de dood van de jongen tot gevolg.

Authentieke Kopieën

Miniatuurmaskers zijn authentieke kopieën van de belangrijke grote maskers, die in Liberia een belangrijke rol in het leven van alledag speelden. Die grote maskers zijn door de 'ZO' met rituele handelingen en onder het aanroepen van de geesten tot goddelijke wezens verheven. Maskerdragers en -snijders dienden dan ook anoniem te blijven. Daardoor geloofden de mensen in de kracht van de maskers, hen gegeven door de bovennatuurlijke machten die in het oerwoud heersten. Een kracht die ook in het miniatuurmasker overging. Als de bezitter van een miniatuurmasker stierf, werd het maskertje óf in het graf meegegeven óf als erfstuk aan een zoon doorgegeven. Een aparte situatie werd gevormd door de burgeroorlog in Liberia (van 1989 - 2003). Daarin werden deze kleine maskers, nadat ze door de 'ZO' met magische rituelen geactiveerd waren om hen 'onzichtbaar' te maken, door de kindsoldaten gedragen. Eenmaal gedrogeerd werden deze kinderen rücksichtsloze killers. De schuld voor hun gruweldaden konden ze afschuiven op de donkere machten, die zich achter de maskers verborgen hielden.

Familiemaskers

In Liberia zijn naast de miniatuurmaskers ook zogenaamde familiemaskers bekend met een afmeting tussen het miniatuurmasker en het gewone masker in (tussen de 11 en 18 cm hoog). Deze maskertjes konden zowel door geheime genootschappen en de 'ZO' gebruikt worden, als ook door afzonderlijke personen in de clan. Die maskers hebben geen gaatjes voor de bevestiging van beschermende bekleding, omdat ze nu eenmaal niet bestemd waren voor de maskerdans. Bij overlijden of geboorten werden ze op kleine huisaltaren opgesteld en werd er op geofferd.

Tekst en foto's van de objecten :
Siegfried Wolfram

Afbeeldingen : foto's van de objecten door Siegfried Wolfram

afb. op blz 3 : Duivel op stelten in de straten van Monrovia

Literatuur

- [1] Wolfram, S - *de Bassa*, Tribale Kunst en Cultuur 2014-2.
- [2] Harley, G.W - *Masks as Agents of Social Control in Northeast Liberia*. Peabody Museum Cambridge Mass.1950.
- [3] Schwab, G - *Tribes of the Liberian Hinterland*. Cambridge M, 1947
- [4] Fischer, E & Himmelheber, H - *Die Kunst der Dan*, Zürich, 1976.

Dit artikel verscheen eerder in 'Kunst & Kontext' 2013/6 blz 42. Het werd overgenomen met toestemming en met een enkele aanvulling van de schrijver. Vertaling: Marchinus Hofkamp. (Cursivering in deze tekst is van de redactie).

Loma

14. h 18 cm

15. h 18 cm

16. h 18 cm

Krahn

17. h 12 cm

18. h 7 cm

19 h 6 cm

Mano

20. h 6 cm

21 h 15,5 cm

22. h 13,5